

УДК 81`243+001.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-54>

ЧУЖА МОВА В РІЗНОФАХОВИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ INDIRECT SPEECH IN SCIENTIFIC TEXTS OF VARIOUS DISCIPLINES

Торчинська Н. М.,

orcid.org/0000-0001-6182-0027

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янської філології

Хмельницького національного університету

Торчинський М. М.,

orcid.org/0000-0001-5268-0237

доктор філологічних наук,

професор кафедри української філології

Хмельницького національного університету

У різностильових фрагментах продуктивність указаних типів чужої мови неоднакова. Так, у книжкових текстах активно використовують цитати: в наукових – для підтвердження своєї думки або спростування ідей опонентів; в офіційно-ділових – для наведення змісту документів, на які посилаються автори; у публіцистичних – для цитування гасел, закликів тощо.

У сучасній лінгвістиці майже відсутні дослідження, присвячені компаративному опису функціональних особливостей цитат та інших зразків чужого мовлення в наукових описах гуманітарного, природничого, технічного та інших напрямів досліджень. Такий аспект передбачає наявність гіпотези, що різностильові тексти повинні мати низку відмінностей у способах передачі чужого мовлення, і з'ясування цих особливостей насамперед зумовлює актуальність теми нашої статті.

Мета дослідження – схарактеризувати особливості чужої мови на матеріалі наукових статей різнофахового спрямування. Матеріалом для дослідження стали 24 наукові статті, довільно вибрані зі збірників наукових праць, надрукованих на межі 2020-их років, і умовно розділені на шість блоків.

У процесі дослідження дійшли до таких висновків: у різнофахових текстах фіксуємо 591 цитування, що означає: в кожній науковій статті в середньому 24,6 цитати, однак пряме цитування трапляється значно рідше (51 фіксація; 8,63 %), ніж непряме (540 фіксацій; 91,37 %).

Проте статті з різних галузей знань мають неоднакову продуктивність цитування: якщо для гуманітарних наук це закономірне явище (зафіксовано 258 цитат, що становить 43,66 % від їхньої загальної кількості), то у суспільних науках найменша кількість таких фіксацій (49; 8,29 %). Натомість трохи вищий показник у технічних текстах (56; 9,48 %), на нашу думку, зумовлений специфікою самої галузі знань, яка потребує чіткої вказівки на джерело. Решта галузей знань має приблизно однакову кількість цитат: науки про освіту – 84 (14,21 %), науки про державу – 73 (12,35 %), науки про природу – 71 (12,01 %). Наявність у науковому дискурсі прямого і непрямого цитування і відносно чіткого оформлення покликань свідчить про дотримання авторами принципів академічної доброчесності.

Ключові слова: інтертекстуальність, чужа мова, цитата, науковий текст, науковий дискурс, стаття.

In modern linguistics, there are almost no studies devoted to the comparative description of the functional features of quotations and other samples of indirect speech in scientific descriptions of humanitarian, natural, technical, and other research areas. Such an aspect presupposes the hypothesis that different style texts should have a number of differences in the ways of transmitting indirect speech. The clarification of these features primarily determines the relevance of the topic of our article.

The purpose of the research is to characterize the features of indirect speech based on the material of scientific articles of various disciplines. As a study material, we used 24 scientific articles, randomly selected from collections of scientific works, published at the turn of the 2020s and conventionally divided into six blocks.

In the course of our research, we reached the following conclusions: in multidisciplinary texts, 591 quotations have been recorded, which means that in each scientific article, there are 24.6 quotations on average, but direct citations are less common (51 fixations; 8.63%) than indirect quotations (540 fixations; 91.37%).

However, articles from different areas of knowledge have unequal quotation productivity: if this is a natural phenomenon for the humanities (258 quotations have been recorded, which is 43.66% of their total number), then the social sciences have the lowest number of such fixations (49; 8.29%). Instead, a slightly higher rate in technical texts (56; 9.48%), in our opinion, is predetermined by the specificity of the field of knowledge itself, which requires a clear reference to the source. For the rest of the fields of knowledge, it has been recorded approximately the same number of quotations: education sciences – 84 (14.21%), state sciences – 73 (12.35%), natural sciences – 71 (12.01%). The presence in the scientific discourse of direct and indirect quotations, and a relatively clear design of references indicates that the authors respect and adhere to the principles of academic integrity.

Key words: intertextuality, indirect speech, quotation, scientific text, scientific discourse, article.

Актуальність проблеми. Будь-який науковий текст як комунікативний дискурс, крім власне текстового матеріалу, містить інтертекстуальні (цитати), метатекстуальні (рубрикації, кліше) та допоміжні (анотації, зноски, покликання, перелік літератури або джерел посилання) компоненти, кожен із яких виконує певну функцію. Як зауважує А. Романченко, «категорія інтертекстуальності відображає діалог автора з науковою спільнотою, що репрезентує знання певної галузі», а під інтертекстуальністю розуміє «взаємодію двох і більше текстів. До засобів її вираження в науковому дискурсі уналежнюють цитати, парафрази, фонові посилання, примітки тощо» [8, с. 52]. Дослідниця значну увагу приділила питанню реалізації категорії інтертекстуальності на прикладі наукових доробків українських мовознавців – О. Бондаря, П. Гриценка, С. Єрмоленко та Ю. Карпенка, зокрема виокремила «вербалізовані, або експліцитні (цитати, непряма мова, референція), та невербалізовані, або імпліцитні (фонове посилання), інтертекстуальні одиниці» і згрупувала всі інтертекстуальні одиниці за способом вираження діалогічності, за обсягом інтертекстів, за точністю відтворення першоджерела, за ступенем активізації змісту і т. д. [8, с. 52].

У контексті нашого дослідження зосередимо увагу на функціонуванні цитат як елементів чужого мовлення в різнофахових наукових дискурсах.

Чужа мова (варіантна форма терміносполучення – чуже мовлення) кваліфікується як «... введена до автор. мови чи тексту мова іншої особи» [11, с. 798] або конструкції, які «... виступають відповідним способом передання (відтворення) мовлення певної особи. Таке мовлення включено в авторський текст» [4, с. 147]. Таким чином, основна ознака чужої мови – це введення в авторський текст мовлення іншої особи.

Залежно від способів та форм передачі чужого мовлення розрізняють пряму й непряму мову (або мовлення), що пов'язано з їхнім прямим або непрямим відтворенням [4, с. 147]. Також пряма мова «... може передаватися у формі діалогу (дві особи) чи полілогу (багато осіб)» [4, с. 148].

Якщо стосовно виокремлення прямої мови проблем практично немає, то другий тип передачі чужої мови зазвичай диференціюється, і часто розмежовують три її різновиди:

мову непряму, тобто введenu в авторський текст чужу мову як мову автора, коли «автор лише зазначає що чужа мова належить іншій особі» («Н. м. передається у формі складнопідрядного речення зі сполучниками **що, щоб, чи, який** та ін. ... Для введення Н. м. автор. слова вживаються у вигляді клішованих форм з дієсловами на означення процесів мовлення і думки» [11, с. 411]);

напівпряму, якою є «... введена до автор. мови чужа мова без зазначення її прямої цитації, але з посиланням на мовця та відтворення її стилю» (часто це складнопідрядне речення зі сполучником **що**, можливе використання вставних слів; також зазначається, що «в художньому творі Н. м. нерідко переходить у невласне-пряму мову» [11, с. 402]);

невласне-пряму, що ідентифікується як «... введена в автор. текст чужа мова, яка зберігає особливості живої мови персонажа, але без цитування і специф. пунктуації» (часто це зна-

чний за обсягом роздум особи, про яку мовиться, «... де широко використовуються питальні, окличні, неповні, еліптичні, незавершені речення, емоц.-експресивні конструкції тощо» [11, с. 405]).

Як бачимо, непряма мова протиставляється напівпрямій і невласне-прямій, які, до того ж, часто ототожнюються, насамперед через те, що між ними немає чітко виражених відмінностей.

Також зазначимо, що до зразків чужої мови належать і цитати – «дослівно наведений у мовленні уривок якогось тексту чи точно відтворений вислів якоїсь особи» [11, с. 784], які, проте, як підвиди часто дослідниками не називаються. Основи наукового цитування, зокрема, розробив І. О. Кудінов [5].

У різностильових фрагментах продуктивність указаних типів чужої мови неоднакова. Так, у книжкових текстах активно використовують цитати: в наукових – для підтвердження своєї думки або спростування ідей опонентів; в офіційно-ділових – для наведення змісту документів, на які посилаються автори; у публіцистичних – для цитування гасел, закликів тощо. Зазначимо, що найбільш об'ємні цитати характерні для наукового стилю, проте надмірне захоплення ними позбавляє працю самостійності. Для розмовного стилю (частково – й епістолярного, й публіцистичного) характерна пряма й непряма мова, часто – діалог (як і для драматичного підвиду художнього мовлення). Невласне-пряма мова здебільшого фіксується у прозі й поезії, проте трапляється і в публіцистичному й конфесійному стилях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження зразків чужої мови у вітчизняній лінгвістиці започатковане у другій половині ХХ ст. і відтоді є досить різноспрямованим. Зокрема, виконується аналіз стилістично-виражальних можливостей прямої (стаття К. С. Угненко «Пряма мова як засіб експресивного синтаксису в романі Ю. Яновського «Вершники»» [10]), непрямої (стаття Т. С. Токаревої «Стилістичні можливості прямої та непрямої мови у художніх текстах» [9]) і невласне-прямої (стаття Т. І. Вавринюк «Невласне пряма мова в новелах М. Коцюбинського» [1]) мови; достатньо багато готується нормативних праць, які стосуються правил оформлення цитат (наприклад, методичні рекомендації «Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах» [7]). Водночас майже відсутні дослідження, присвячені компаративному опису функціональних особливостей цитат та інших зразків чужого мовлення в наукових описах гуманітарного, природничого, технічного та інших напрямів досліджень. Такий аспект передбачає наявність гіпотези, що різностильові тексти повинні мати низку відмінностей у способах передачі чужого мовлення, і з'ясування цих особливостей насамперед зумовлює **актуальність теми** нашої статті.

Мета дослідження – схарактеризувати особливості чужої мови на матеріалі наукових статей різнофахового спрямування.

Зазначена мета передбачає реалізацію низки **завдань**: 1) уточнити сутність і типологію текстів, кваліфікованих як чужа мова; 2) схарактеризувати історію дослідження зразків чужої мови в наукових текстах; 3) описати структурні особливості цитат як основного типу чужої мови в науковому стилі, визначити домінантні способи оформлення покликань на авторів.

Матеріалом для дослідження стали 24 наукові статті, довільно вибрані зі збірників наукових праць, надрукованих на межі 2020-их років, і умовно розділені на шість блоків:

«Гуманітарні науки»: правознавство [24], філологія [29], культурологія [30] і філософія [32];

«Науки про державу»: соціологія [16], економіка [26], державне будівництво [27] і фізична культура та спорт [33];

«Науки про освіту»: психологія [14], педагогіка [15], географія [17] та історія [19];

«Науки про природу»: сільськогосподарські науки [12], біологія [21], медицина [22] і ветеринарія [35];

«Науки про суспільство»: архітектура [13], політологія [23], військові науки [28] і геологія [31];

«Технічні науки»: фізика [18], техніка [20], математика [25] і хімія [34].

Зазначимо, що не завжди галузь знань збігається з назвою блоку, тому що за основу такої типології ми брали насамперед зміст наукової праці. Через це, наприклад, статтю з хімії «Підбір оптимального базисного набору для моделювання гексабромотелурат аніону» (автори М. М. Фізер і В. І. Сідей [34]) віднесено до технічної сфери, а статті з географії та історії відповідно «Освітні процеси на Хмельниччині в умовах нацистської окупації (за матеріалами прокурівської газети «Український голос»» (автор Л. Дударчук [19]) та «Красназавчо-туристичний потенціал карпатської топонімії» (автори Н. Дністрянська і М. Дністрянський [17]) – до наук про освіту.

У процесі дослідження використано такі **методи**, як *описовий* (для інвентаризації та інтерпретації висловлень у синхронії), *зіставний* (для визначення спільних і відмінних рис у мовленні й тексті) й *контекстуального аналізу* (із метою комплексної характеристики текстових структур); також застосовано прийом *кількісних підрахунків* (для з'ясування продуктивності різних типів чужої мови).

Виклад основного матеріалу. Насамперед відзначимо одну з основних ознак наукового стилю, яку називають усі провідні вітчизняні стилісти: «Головні мовні засоби – ... цитати, посилання ...» [6, с. 284].

Цитування може бути прямим, коли думка автора (авторів) наводиться в повній або усіченій формі, і непрямим, коли опосередковано згадується думка, кимось висловлена.

О. Гніздечко зауважує, що «в основі реагування автора на чуже висловлення лежить: а) збереження автентичності чужого мовлення або б) гнучке впровадження авторського коментарю в чужий текст, на підставі чого виділяються два способи передачі чужого мовлення – цитування й інтерпретація. **Цитування** позначає введення в авторський текст фрагментів інших текстів. **Інтерпретація**, на відміну від цитування, спрямована на виявлення прихованого змісту чужого мовлення з позицій герменевтичної експлікації його смислу» [2, с. 8]. Таким чином, непряме цитування авторка трактує як інтерпретацію, що є цілком умотивованим, якщо врахувати, що той, хто намагається репрезентувати чужу думку власними словами, не завжди передає думку безпосередньо автора, що часто призводить до викривлення змісту цитати.

Отже, схарактеризуємо особливості цитування в різнофахових статтях більш детально. Зведені дані про кількість цитат представлено в Табл. 1.

Таблиця 1

Кількість цитат у різнофахових наукових текстах

Блоки	Прямі цитати	Непрямі цитати
Гуманітарні науки	38	220
Науки про державу	3	70
Науки про освіту	8	76
Науки про природу	0	71
Науки про суспільство	2	47
Технічні науки	0	56
Разом	51	540

Серед наукових праць гуманітарного спрямування, крім високої продуктивності цитувань загалом, відзначимо й наявність цитованого матеріалу, який описується. Передусім це стосується мово- й літературознавчих студій, що підтверджує аналіз статті «Комунікативно-прагматичні та стилістичні функції часток у художніх творах Лесі Українки» [29], у якій зафіксовано 156 таких цитат, взятих із творів Лесі Українки: «*От сії два побились*» [29, с. 49]. На нашу думку, такі ілюстрації варто вважати непрямыми цитатами, оскільки вони не підтверджують чи не заперечують якихось наукових постулатів, а використовуються лише як об'єкт наукового аналізу. Водночас у цій праці наведено лише два прямі цитування власне наукових праць: Ф. С. Бацевича «... які вносить досліджувана частка в змістову організацію висловлень та

плин дискурсу загалом» [29, с. 47] та П. С. Дудика «... кожна частка стилістично важлива, бо надає висловлюванню якогось додаткового семантико-стилістичного відтінку» [29, с. 57].

Зауважимо, що в інших гуманітарних текстах пряме цитування трапляється частіше.

Наприклад, у статті з юриспруденції «Державна мова як визначальна ознака держави» [24] – 5 цитат («Державною мовою в Україні є українська мова ...») («Конституція України») [24, с. 8]).

Ще більше прямих цитат у статтях із культурології (13) та філософії (18).

Зокрема, у статті «Діалог культур: теоретико-культурологічні особливості культурного виробництва» [30] наводиться низка цитат як закордонних авторів («Художнє виробництво не може бути організоване індустріально в широкому розумінні...») (Vishmidt) [30, с. 27]), так і вітчизняних («... культурні (креативні індустрії) як дріжджі для бродіння культурної ідентичності») (Криволап) [30, с. 29]), проте реєструємо і дві цитати без автора («Економіка культури – економічний компонент культурної сфери життєдіяльності людини» – залишається невіддільним компонентом ...) [30, с. 25, 27]), що, загалом-то, дає підстави не вважати їх такими, хоча це, безперечно, зразки чужого мовлення.

Лише зарубіжних філософів у статті «Рендер чи реальність? Віртуальність і криза розрізнення у сучасній філософії» цитує Н. І. Петруньо: «Земля сповнена рухом, як і повітря сповнене погодою ...» (Massumi) [32, с. 19].

Кількість непрямих цитувань авторів-гуманітаріїв відрізняється незначною мірою: у статтях з філософії («Б. Массумі зокрема зауважує, що сила – це те ...») (Massumi) [32, с. 20]) та юриспруденції («М. Кельман та О. Мурашин підтримують позицію про суттєвість державної мови як ознаки держави») [24, с. 9]) їх по 12; із філології («Згаданий вище комунікативно-прагматичний підхід, на думку Ф. С. Бацевича, дає змогу ...») [29, с. 46]) – 17, а з культурології («Орієнтуючись на останні дослідження, упізнаваність української культури у Франції є низькою») (Гусєв) [30, с. 23]) – 23.

Таким чином, цитування (як пряме, так і опосередковане, що має приблизно однакову продуктивність, якщо не враховувати використання зразків чужого мовлення як об'єкта аналізу насамперед філологів), є характерною ознакою гуманітарних текстів.

Незважаючи на приблизно однакову кількість цитат у статтях, написаних із таких галузей знань, як науки про державу, освіту і природу, кожна сфера наукового пізнання має й певні відмінності.

Зокрема, можемо стверджувати, що «освітні» наукові праці за характером цитування споріднені з гуманітарними, адже тут найбільше серед цих груп прямих («Українські та інші газети ... – виключний засіб впливу на населення пропагандою і політикою ...») (Український голос) [19, с. 49]) і непрямих («Восени 1941 р. «Український голос» повідомляв, що з 10 по 25 жовтня цього року мав тривати ...») [19, с. 51]) цитат; також наявні два цитування без вказівки на автора («... один з директорів пояснив такий стан речей словами «Це не наша справа» [19, с. 49]).

Загалом же найбільше цитат (7 прямих і 34 непрямі) зафіксовано у статті «Освітні процеси на Хмельниччині в умовах нацистської окупації (за матеріалами проскурівської газети «Український голос»)» [19], звідки взято всі наведені вище цитати цього блоку.

Як особливість цитування статей зі сфери освіти назвемо значну перевагу непрямих цитат над прямими, адже другий тип, крім фіксації в статті з історії, один раз трапляється у праці «Життєвий світ особистості: онтологічний статус та методологічні підходи до дослідження» із психології («Реальність – продукт людського спілкування») (Вацлавік) [14, с. 50]), а в роботах із педагогіки і географії відсутній.

Натомість непрямі цитування в таких галузях знань домінують у статтях із психології (19: «Е. Гуссерль назвав феноменологією дослідження феноменів ...») [14, с. 53]), педагогіки (13: «Т. Вахрушева ... стверджує, що методи активного навчання ...»; [15, с. 14]) та географії

(10: «... успішним прикладом застосування якого є дослідження Є. Черняхівською топонімії Львівської обл.» [17, с. 127]).

На нашу думку, чисельність прямих цитат насправді трохи применшена через випадковий збіг підбраного для аналізу матеріалу, але загалом саме непряме цитування є основним типом передачі чужого мовлення в наукових працях освітнього спрямування.

Аналогічний висновок можна зробити і для характеристики цитат, зафіксованих у працях із наук про державу та природу.

Так, майже однакова кількість непрямих цитат трапляється у статтях «Розумова працездатність у різні вікові періоди залежно від режиму рухової активності» – 20 («На думку Р. Ечлі, люди активно і безперервно відтворюють самість в часі» [33, с. 59]), «Наукові підходи до визначення лобізму та основні концепції поняття» – 18 («О. Дягілев зазначає, що лобізм – це сукупність норм ...» [27, с. 25]), «Концептуалізація поняття «успішне старіння» у соціогуманітарних науках та соціології» – 16 («... основу якої становить коректурна проба В. Я. Анфімова, але модифікована В. В. Розенблатом ...» [16, с. 56]) і «Управління оборотним капіталом підприємства» – 16 («... ми погоджуємось з думкою Літвінова О. С. ...» [26, с. 105]).

Два прямі цитування наявні у статті із соціології («Світова організація охорони здоров'я визначає успішне старіння як «процес підтримки функціональності ...» (Walker ...) [16, с. 58]), одне (без автора) – у науковій праці з економіки: «Системний підхід – це система, утворена із сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів ...» [26, с. 105]).

Прямих цитат в аналізованих нами дослідженнях про природу немає, однак непряме цитування фіксується у статтях із медицини – 30 («У Норвегії поширеність пурпури складає 3,3 випадків на 100 000 жителів» (Haugeberg ...) [22, с. 16]), біології – 21 («Асептичні умови створювали згідно із загальноприйнятими методиками ...» (Мельничук ...) [21, с. 25]), сільськогосподарських наук – 12 («Серед них найбільш значущими є каротиноїди ...» (Tundis ...) [12, с. 90]) і ветеринарії – 8 («Надходження корму в м'язову частину шлунка регулює сфінктер ...» (Налетова) [35, с. 47]), проте, як бачимо, представлення зразків чужого мовлення своєрідне.

Таким чином, незважаючи на прикладний характер багатьох природничих студій, окремі автори у плані оформлення результатів досліджень намагаються дотримуватися загальноприйнятих стандартів наукового мовлення, однак їм це на завжди вдається зробити.

Жодної прямої цитати не знайдено в технічних текстах, однак варто зробити застереження, що, наприклад, у математиці теж можуть бути формули як одиниці, які аналізуються в роботі, і покликання на них ми кваліфікуємо як непрямі цитати, на зразок: «... логістична послідовність: $vt = \lambda vt - I(1 - vt)$ $0 < v0 < 1$ » (Engke) [25, с. 48].

Щодо непрямого цитування, то вагомих відмінностей у його продуктивності не зафіксовано: у статті з фізики таких конструкцій зафіксовано 21 («Згідно роботі ... степінь руйнування ...» (Овчинников) [18, с. 42]), з хімії – 14 («... було використано метод «розкладу одиниці» *RI* (resolution-of-identity)» (Ren ...) [34, с. 53]), з математики – 11 («Нельсон стверджував, що додатні ...» [25, с. 47]), а з техніки – 10 («Аналіз статистичних даних ... показує ...» (Александров ...) [20, с. 5]).

Зазначимо, що в технічних текстах дуже рідко згадують прізвища авторів цитованих текстів, а зазвичай вказують лише порядкові номери їхніх праць у списку використаної літератури.

У блоці статей зі сфери знань «Науки про суспільство» несподівано зафіксовано досить низький коефіцієнт цитування, причому по одній прямій цитаті є лише у працях із військової справи («... зазначено: «Отримання постійного зворотного зв'язку від здобувачів вищої освіти є обов'язковою складовою внутрішнього забезпечення якості ОП» (Рекомендації ...) [28, с. 82]) і політології («Е. Мамонтова зазначає, що «простір публічної комунікації структурується через інформаційний обмін змістовних значень, які передаються не тільки через текст, слово, метафору ...» [23, с. 20]).

Продуктивність непрямого цитування теж не має значних відмінностей, адже у статті з військової справи виявлено 16 цитат («... так і для країн з високим рівнем соціально-економічного розвитку ...» (Henderson) [28, с. 83]), з архітектури – 14 («Загальнотеоретичні дослідження містобудівного розвитку розглянуті у роботах М. М. Габреля ..., М. М. Дьоміна ..., І. В. Древаль ...» [13, с. 57]), з політології – 10 («... Д. Лілікер ..., аналізуючи політичну комунікацію, наголошував, що вона має виконувати місію активатора ...» [23, с. 19]), а з геології – 7 («Прикладом застосування гібридних технологій є використання турбін ...» (Lee ...) (Горюнов) [31, с. 9]).

Як і в попередньому блоці, непрямі цитати часто є дуже короткими, а покликання на авторів оформлені лише номером джерела в бібліографії, проте прізвища дослідників трапляються все-таки частіше, ніж у технічних текстах.

Висновки. Отже, в різнофахових наукових текстах фіксуємо 591 цитування, що означає: в кожній науковій статті в середньому маємо 24,6 цитати, проте пряме цитування трапляється значно рідше (51; 8,63 %), ніж непряме (540; 91,37 %).

Водночас відзначимо неоднакову продуктивність цитування в різних галузях знань, причому якщо для гуманітарних наук це закономірне явище (зафіксовано 258 цитат, що становить 43,66 % від їхньої загальної кількості), то найменша кількість таких явищ у суспільних науках (49; 8,29 %) подивувала, і причиною цього, на нашу думку, є лише випадковий підбір текстів із невеликою кількістю таких явищ.

Натомість трохи вищий показник у технічних текстах (56; 9,48 %) є свідченням того, що автори цих статей намагалися підтвердити власні твердження посиланнями на думки інших дослідників.

Решта галузей знань має приблизно однакову кількість цитат: науки про освіту – 84 (14,21 %), науки про державу – 73 (12,35 %), науки про природу – 71 (12,01 %).

Водночас погоджуємося з думкою А. Романченко, що «форми реалізації запозиченого наукового знання демонструють академічну доброчесність (об'єктивність, точність, сумлінність дослідника), а відсутність інтертекстуальних посилань науковою спільнотою сприймається як вияв надмірної самооцінки, перебільшення власного внеску в науку» [8, с. 56]. Зауважимо, що всі досліджувані нами статті містять різні інтертекстуальні одиниці, зокрема прямі і непрямі цитати, на які науковці здебільшого роблять правильні покликання, що свідчить про дотримання авторами принципів академічної доброчесності.

У перспективі плануємо зацентувати увагу на наявності / відсутності, доцільності, правильності оформлення таких допоміжних компонентів наукового дискурсу, як покликання і список використаної літератури, які є своєрідними маркерами дотримання академічної доброчесності в освітньо-науковій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вавринюк Т. І. Невласне пряма мова в новелах М. Коцюбинського. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2014. Вип. 11. С. 157–164. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/view/380> (дата звернення: 26.09.2023).
2. Гніздечко О. В. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англійських статей сучасних європейських та американських лінгвістів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2005. 20 с.
3. ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Держстандарт чинний з 01.07.2016. URL : http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=64411 (дата звернення: 11.11.2023).
4. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Брно : Masarykova univerzita, 2013. 223 с.
5. Кудінов І. О. Основи наукового цитування: посібник. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. 64 с. URL: <https://www.donnu.edu.ua/sites/2019/08> (дата звернення: 22.09.2023).
6. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.

7. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації. Автори-укладачі: Боженко О., Корян Ю., Федорець М.; редколегія: Пашкова В. С., Воскобойнікова-Гузєва О. В., Сошинська Я. С., Бруй О. М. Київ : УБА, 2016. URL : https://library.ontu.edu.ua/assets/pdf/Mizhnar_styli_posylannya.pdf (дата звернення: 28.09.2023).
8. Романченко А. П. Інтертекстуальність як реалізація діалогічності лінгвістичного дискурсу. *Web of Scholar*. 2018. Вип. 11. Т. 1. С. 51–56.
9. Токарева Т. С. Стилiстичні можливості прямої та непрямої мови у художніх текстах. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2022. № 203. С. 53–60. URL: <file:///C:/Users/boss/AppData/Local/Temp/MicrosoftEdgeDownloads/912d4f6e-7fe6-434b-a3ec-b6dde7092210/8.pdf> (дата звернення: 24.09.2023).
10. Угненко К. С. Пряма мова як засіб експресивного синтаксису в романі Ю. Яновського «Вершники». *Науковий вісник ДДПУ імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2019. № 11. С. 145–149. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2019/NV_2019_11/31.pdf (дата звернення: 27.09.2023).
11. Українська мова. Енциклопедія / Редколегія: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Вид. 2-ге, виправлене і доповнене. Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. 824 с.
12. Бойко Ю. Визначення вмісту хлорофілу у плодах *sarpsicum annuum* різної стиглості. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2021. № 100. С. 88–91.
13. Булах І. В. Територіальний розвиток мережі лікарень Києва. *Містобудування та територіальне планування*. 2021. № 77. С. 57–61.
14. Ганущак Р. Життєвий світ особистості: онтологічний статус та методологічні підходи до дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Вип. 11. С. 48–55.
15. Дембіцька С. В., Мясковська М. О., Мясковська Д. Я. Сучасні інформаційні технології як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. 2021. № 27. Концепція формування природничо-наукової компетентності та світогляду майбутнього фахівця в умовах stem-освіти. С. 14–17.
16. Джуган Р. І. Концептуалізація поняття «успішне старіння» у соціогуманітарних науках та соціології. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2020. Вип. 14. С. 52–62.
17. Дністрянська Н., Дністрянський М. Краєзнавчо-туристичний потенціал карпатської топонімії. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2019. Вип. 53. С. 125–130.
18. Дорош А. К., Шевчук А. В. Пружно-в'язкісні властивості ролевої офсетної фарби за даними релаксаційної реометрії. *Фізика аеродисперсних систем*. 2021. № 9. С. 37–48.
19. Дударчук Л. Освітні процеси на Хмельниччині в умовах нацистської окупації (за матеріалами прокурівської газети «Український голос»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2021. Вип. 2 (45). С. 48–54.
20. Жорняк Л. Б., Афанасьєв О. І., Щусь В. М., Морозов О.Ю., Руденко Ю. В. Особливості оцінки надійності зовнішньої полімерної ізоляції газонаповнених вимірювальних трансформаторів. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Проблеми удосконалення електричних машин і апаратів. Теорія і практика. 2021. № 2 (6). С. 3–9.
21. Коломієць Ю. В., Скуба А. О. Оптимізація біотехнологічних етапів клонального мікророзмноження *asparagus officinalis*. *Біологічні системи: теорія та інновації*. 2021. Том 12, № 3. С. 24–33.
22. Кондратюк В. Є. Ураження нирок при геморагічному васкуліті: складна міждисциплінарна проблема. *Актуальні проблеми нефрології*. 2018. № 24. С. 16–21.
23. Кормич Л. І., Савон К. В. Символічний аспект іміжду держави в політичній комунікації. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 68. С. 19–23.
24. Кравчук В. Бегош О. Державна мова як визначальна ознака держави. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 4. С. 6–10.
25. Леськів М. О., Щестюк Н. Ю. Моделі стохастичної та хаотичної волатильності для аналізу кривих новин. *Могилянський математичний журнал*. 2019. Том 2. С. 46–50.
26. Літвінов О. С., Гуменюк І. О. Управління оборотним капіталом підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. №№ 7–8 (284–285). С. 103–108.
27. Маркус І. Наукові підходи до визначення лобізму та основні концепції поняття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Державне управління*. 2022. Том 15, № 1. С. 24–27.
28. Медвідь М. М., Черніченко І. Ю., Сінна Л. Ю. Стратегія формування та розвитку системи зворотного зв'язку Національної академії Національної гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2021. Вип. 2 (38). С. 82–87.

29. Межов О., Мельник І. Комунікативно-прагматичні та стилістичні функції часток у художніх творах Лесі Українки. Волинь філологічна: текст і контекст. 2020. № 29. *Українська мова в сучасному науковому вимірі*. С. 45–59.
30. Олійник О. С. Діалог культур: теоретико-культурологічні особливості культурного виробництва. *Культурологічна думка*. 2022. № 1 (21). С. 24–33.
31. Паневник О. В. Аналіз процесів інтеграції технологій відновлюваної енергетики в нафтогазову промисловість. *Актуальні питання нафтогазової галузі*. 2021. № 4 (81). Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ. С. 7–15.
32. Петруньок Н. І. Рендер чи реальність? Віртуальність і криза розрізнення у сучасній філософії. *Наукові записки НаУКМА. Серія Філософія та релігієзнавство*. 2021. Т. 8. С. 18–24.
33. Совтисік Д., Жигульова Е., Заїкін А., Зданюк В. Розумова працездатність у різні вікові періоди залежно від режиму рухової активності. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2021. № 21. С. 35–38.
34. Фізер М. М., Сідей В. І. Підбір оптимального базисного набору для моделювання гексабромотелурат аніону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Хімія*. 2021. № 1 (45). С. 53–57.
35. Хомич В. Т., Усенко С. І. Морфологія залозистої частини шлунка, її проміжної частини та їх імунних утворень у свійської гуски. *Український часопис ветеринарних наук*. 2019. Том 10, № 2. С. 44–51.